

HUMOR KAN LEVENS REDDEN!

Voorbeeld lessenreeks onderzoekscompetentie Nederlands - pragmatiek 3e graad D/A-finaliteit Taal & communicatie

Opzet en opbouw van de lessenreeks

Heel wat organisaties en bedrijven maken in hun communicatie gebruik van humor om hun boodschap kracht bij te zetten, een breder publiek te bereiken en zo het effect van de communicatie te vergroten.

In deze **lessenreeks *Humor kan levens redden*** verdiepen leerlingen zich binnen het taalkundige domein van de **pragmatiek** in de invloed van de zender op de effectiviteit van een communicatieve boodschap, met name het gebruik van humor in verkeerscampagnes.

Einddoel van deze lessenreeks is dat de leerlingen op basis van hun inzichten zelf een feitelijk onderbouwde eigen verkeerscampagne ontwerpen en hun proces en ontwerp presenteren in de vorm van een projectpitch.

Door (samen) grondig een **afgebakend onderwerp** te verkennen en onderzoeken, krijgen leerlingen door dit leertraject heen **inzicht** in wat een **onderzoeksproces** kan inhouden en **trainen** ze herhaaldelijk en op verschillende manieren enkele belangrijke **onderzoeksvaardigheden** en **onderzoeksstrategieën**.

De lessen zoomen achtereenvolgens in op manieren om de **focus** van een onderzoek te bepalen, de **onderzoeksvraag** scherp te stellen, kritisch om te gaan met **bronnen**, een passende **onderzoeksmethode** te selecteren. Ook de interpretatie van de onderzoeksresultaten in relatie tot de oorspronkelijke onderzoeksfocus en, hoe je op basis daarvan **conclusies** kunt formuleren als antwoord op je onderzoeksvraag komt in deze lessenreeks aan bod. Tot slot verkennen leerlingen de manieren waarop ze kunnen rapporteren over hun onderzoeksproces en onderzoeksresultaat.

Door per les te focussen op een specifiek aspect in het onderzoeksproces en tegelijkertijd ook andere aspecten te introduceren of integreren, krijgen leerlingen niet alleen inzicht in het waarom, hoe en wat van de verschillende aspecten, maar ook in het **cyclische karakter van onderzoek doen**. Zo ontwikkelen ze gaandeweg verdiepend **begrip** op en ontwikkelen hun **onderzoeksvaardigheden** en **onderzoekende houding**. Kortom, hun **onderzoekscompetentie**.

NOOT

- Deze lessenreeks is slechts één voorbeeld om vanuit de pragmatiek met onderzoekscompetentie aan de slag te gaan in het vak Nederlands.
- Een lesfiche binnen deze lessenreeks kan meerdere lesuren in beslag nemen.
- Elke les kan op zichzelf staan; alle lessen samen vormen een afgerond leertraject.
- Mits kleine aanpassingen kun je zowel de lesonderwerpen als de volgorde van de lessen aanpassen aan de context van je klasgroep.

Alle lessen in deze lessenreeks beogen het breed aanleren, inoefenen en evalueren van de veronderstelde leerinhouden in leerplandoel #18 *De leerlingen doorlopen een onderzoekscyclus in samenhang met specifieke leerinhouden in dit leerplan.*

FOCUS OP DE WEG! - van idee tot probleemstelling

Les 1.
Focusbepaling

Net zoals een weggebruiker zijn blik scherp moet houden op de weg om zich veilig in het verkeer te bewegen, moet een onderzoeker zijn aandacht richten op een duidelijke focus. Zonder focus wordt een onderzoek immers wazig of stuurloos.

LESDOELEN

- Leerlingen onderzoeken door observatie van bestaande sensibiliseringscampagnes voor veilig verkeer in welke mate humor ook in verkeerscampagnes het effect van de boodschap kan beïnvloeden.
- Leerlingen leren hun onderzoeksblik scherp te stellen om een onderzoeksonderwerp af te bakenen.
- Leerlingen krijgen inzicht in het onderzoeksproces: om de bestemming (resultaat, product) te bereiken, moet eerst duidelijk zijn welke route(s) ze kunnen volgen.
- Leerlingen leren hoe een idee (losse indrukken en observaties) kan worden omgezet in een scherp geformuleerde onderzoeksvraag die de weg vooruit bepaalt.

MOGELIJKE TUSSENDOELEN

- Leerlingen verkennen de onderzoekscontexten binnen het taalkundige onderzoeksdomein van de pragmatiek.
- Leerlingen ontdekken hoe humor in communicatie werkt en welke rol humor kan spelen in verkeerscampagnes.
- Leerlingen leren een onderzoeksvraag formuleren die voldoet aan vooropgestelde kwaliteitscriteria.
- Leerlingen maken de link tussen persoonlijke beleving en maatschappelijk relevantie.

BENODIGDHEDEN

- **Virtuele bibliotheek:** een selectie van voorbeelden van sensibiliseringscampagnes van verschillende aard en met verschillende doelen, verschillende kanalen, doelgroepen ... (communicatieve contexten)
- **Kijkwijzer kwaliteitscriteria onderzoeksvraag** - **overzicht tekstonafhankelijke vragen** en al dan niet vooraf gestructureerde **schrijf- en spreekkaders** - (digitale) **tool** om antwoorden van de hele klasgroep te verzamelen bv. Padlet, Mentimeter ... - mogelijke **reflectievragen** - **exit-ticket**
- **Onderzoeksideeënplacemat**

BEGINFASE

- Activeren voorkennis: leerlingen delen grappige memes en reels die eigenlijk een ernstige boodschap bevatten. Ze verwoorden welke non-verbale en verbale taaluitingen zorgen voor een humoristisch effect - eventuele veronderstelde voorkennis in de context van pragmatiek en communicatie, humor, het teksttype van de campagne e.d.
- Leerlingen krijgen informatie over de **tussendoelen** en het **einddoelen: een verkeerscampagne met gebruik van humor ontwerpen op een (feitelijk) onderbouwde manier binnen een zelfgekozen communicatieve context** (doelgroep, kanaal, situatie (plaats, omgeving) ...); in een **projectpitch** verslag uitbrengen over onderzoeksproces en ontwerp

MIDDENFASE

- Verkenning: leerlingen analyseren de communicatieve context van een selectie diverse soorten campagnes (soort (reclame, politiek, sensibiliserend ...), effect (grappig, confronterend, choquerend, ontroerend, verrassend ...), onderwerp, doelgroep, kanaal, code, beoogde effect (doel)...))
- Oriëntatie: leerlingen categoriseren in interactie de geselecteerde campagnes volgens verschillende criteria (thema, soort, doelpubliek, emoji's ...) en op verschillende manieren (visuele (non-)verbale codes (bv. hartje, uitroepetekens, emoji ...), continuüm (assen) of tabellen
- Aanzet onderzoeksvragen formuleren: leerlingen maken top 3 van verkeerscampagnes waarin humor wordt gebruikt; leerlingen formuleren minimaal vijf verschillende soorten open vragen op basis van de vraag: 'Op welke vragen moest antwoord worden gegeven alvorens doelgericht te kunnen ontwerpen? - interactie over de mate waarin de verzamelde vragen nieuwsgierigheid of ideeën opwekken, voldoende uitdagend zijn om te onderzoeken, vooronderstellingen of veronderstelde (al dan niet verworven) voorkennis bevatten die op zich ook vragen oproepen, een bepaalde methode suggereren, relevant zijn ...

EINDFASE

- Leerlingen weerhouden de vragen die ze beoordelen als voldoende interessant, uitdagend en relevant voor een succesvol ontwerpproces.
- Met behulp van een kijkwijzer met een criteria voor een goede onderzoeksvraag herformuleren de leerlingen een of enkele vragen tot kwaliteitsvolle onderzoeksvragen in functie van een ontwerp onderzoek.
- Leerlingen vullen de spontane ideeënplacemat in op basis van de inspiratie voor hun eventueel toekomstig ontwerp en het daarbij behorende onderzoek(sproces) - foto uploaden@leraar als exit-ticket + formatieve evaluatie + vertrekpunt volgende les

CHECK JE ACHTERUITKIJKSPIEGEL!

bronnen selecteren en beoordelen

Les 2. Bronnen

Zoals een bestuurder de achteruitkijkspiegel van zijn voertuig gebruikt om te zien wat er achter hem ligt, kijken onderzoekers naar bestaande bronnen om hun route vooruit te bepalen. Door die bronnen kritisch te beoordelen, vermijden ze blinde vlekken en maken ze een veilige start voor hun eigen onderzoek.

LESDOELEN

In deze les oefenen leerlingen in het doelgericht verwerken en selecteren van informatie uit diverse bronnen. Ze leren een bronnenlijst samenstellen (met o.a. onderwerp, hoofdgedachte, kwaliteit, maker, datum, vindplaats en relevante passages). Ook schrijven ze een argumentatieve alinea waarin ze hun bron beoordelen met een logische opbouw, aanvaardbare argumenten en een onderbouwde conclusie. Leerlingen verkennen ook de verschillende manieren waarop een bron bibliografisch kan worden weergegeven.

MOGELIJKE TUSSENDOELEN

- Leerlingen verwerken doelgericht informatie uit verschillende bronnen.
- Leerlingen selecteren relevante informatie voor een bronnenlijst: (onderwerp, hoofdgedachte, kwaliteit - maker, datum, vindplaats, relevante passages...).
- Leerlingen motiveren hun beoordeling van een bron in een argumentatieve alinea met logische opbouw, aanvaardbare argumenten en een duidelijke conclusie.

BENODIGDHEDEN

- **Virtuele bibliotheek:** een diverse selectie van mondelinge en schriftelijke bronnen van verschillende kwaliteit en aard
- **Kijkwijzer** kwaliteitscriteria bronnen - CRAAP-test
- **Selectie tekstonafhankelijke vragen** en al dan niet **vooraf gestructureerde antwoordkaders**
- schrijfkader of kijkwijzer kwaliteitscriteria argumentatieve alinea
- digitale tool om alinea's van de hele klasgroep te verzamelen bv. Padlet, ...

BEGINFASE

De voorkennis van de leerlingen wordt op een ervaringsgerichte en concrete manier geactiveerd. Dit gebeurt door aan te sluiten bij bestaande voorbeelden en door eerdere of voorlopige onderzoeksvragen te gebruiken als vertrekpunt. waarop verschillende werkvormen kunnen worden toegepast, zoals een matchingopdracht, een eerste peiling naar inzicht en eerste ideeën, ervaring van het effect van een kleine ingreep op een vraag op de kwaliteit en de aard ervan.

MIDDENFASE

- Klassikale modellering op basis van voorbeeldbron '**Harde campagnes vervangen door humor**'. Samen de volgende stappen doorlopen: 1) communicatieve context analyseren, 2) onderwerp, hoofdgedachte en hoofdpunten bepalen, 3) de in de tekst beantwoorde onderzoeksvraag formuleren, 4) evaluatie kwaliteit van de bron d.m.v. **CRAAP-test**, 5) bibliografisch adres noteren en 6) een goed gestructureerde argumentatieve alinea schrijven over de relevante info en kwaliteit van de bron
- Leerlingen doorlopen in groepjes hetzelfde bronnenonderzoek(je) voor minstens drie soorten bronnen (populair, populairwetenschappelijk, wetenschappelijk) - elk groepje andere bronnen
- Op basis van enkele reflectievragen presenteert elk groepje zijn proces en de conclusies over de kwaliteit van de bronnen.

EINDFASE

- Leerlingen verzamelen hun antwoorden via een digitale tool (vollediger, klassikaal onderzoek) bv. Padlet
- Leerlingen vullen hun inspiratieplacemat aan met informatie die voor hun onderzoeksvraag en ideeën voor onderzoek bruikbaar is.
- Leerlingen evalueren de kwaliteit van elkaars argumentatieve alinea op basis van vooropgestelde evaluatiecriteria.

KIES JE ROUTE!

een onderzoeksmethode selecteren

Les 3.
Onderzoeks-
methode

Een weggebruiker kiest de weg die hem het best naar zijn bestemming brengt. Onderzoekers doen dat eigenlijk ook: ze bepalen welke methode het meest haalbaar en passend is om hun onderwerp te onderzoeken en hun onderzoeksvraag te beantwoorden. De gekozen route bepaalt hoe effectief en efficiënt ze hun doel bereiken.

LESDOELEN

- In deze les verdiepen leerlingen zich in voor de pragmatiek mogelijk relevante of mogelijke onderzoeksmethoden: literatuurstudie, enquête, interview, ontwerpen, evidence-based onderzoek ... . Dat doen ze door onderzoeksvragen te koppelen aan (een) passende methode(s). Door middel van reflectie en interactie worden ze zich bewust van het belang van een doordachte keuze voor het succes van hun onderzoek.
- In deze les maken de leerlingen een vertaalslag van hun placemat naar een meer gestructureerde stap: 'Welke methode past bij mijn vraag en bronnen, en hoe zou ik dat aanpakken?'

MOGELIJKE TUSSENDOELEN

- Leerlingen onderscheiden kenmerken, sterktes en beperking van verschillende onderzoeksmethoden.
- Leerlingen oefenen met strategieën om keuzes te verantwoorden.
- Leerlingen reflecteren op de haalbaarheid en efficiëntie van hun aanpak.

BENODIGDHEDEN

- Overzichtskarten onderzoeksmethoden - beknopte uitleg per methode
- Fragmenten uit de bronnen in de virtuele bibliotheek waarin verwezen wordt naar een onderzoeksmethode
- Post-its of werkblad/tabel per groep (fragment-methode-motivatie)
- Een set kaartjes met onderzoeksvragen en een set kaarten met onderzoeksmethoden
- Rolkaartjes: observator, interviewer, experimentator, bronnenonderzoeker ...
- Exit-ticket

BEGINFASE

- Korte terugblik: leerlingen hebben nu onderzoeksvragen en bronnen en eerste inmiddels aangegroeide ideeënplacemat en ze weten wat het einddoel is.
- Feedbackcarroussel: leerlingen geven elkaar feedback op de placemat met één ❤️ (sterk idee), één ! (uitdaging), en één? (onduidelijk). Daarna lichten ze kort hun keuzes en vragen toe.
- Onderwijsleergesprek: 'Hoe kunnen we hier nu een stap verder meekomen?'
- Motiverende prikkel: nieuw voorbeeld van een grappige of choquerende verkeerscampagne met vraag: 'Hoe zou je de effectiviteit hiervan verder kunnen onderzoeken?'

MIDDENFASE

- Speeddate met bronnenfragmenten: groepjes schuiven langs tafels met korte bronfragmenten (citaten, data, passages uit de virtuele bibliotheek en proberen te achterhalen welke onderzoeksmethoden ze met de fragmenten zouden matchen. Ze beargumenteren hun keuze. Na enkele rondes bespreken ze klassikaal de keuzes en motivaties.
- Leerlingen spelen in duo het onderzoeksmethodekaartspel: om beurten trekken de leerlingen een kaart met een onderzoeksvraag op en een kaart met een onderzoeksmethode (met korte toelichting). Ongeacht de combinatie legt de kaartlezer uit hoe de kaarttrekker de onderzoeksvraag kan beantwoorden door middel van die methode. Door de mogelijke absurditeit van sommige combinaties moeten de leerlingen hun probleemoplossend denkvermogen aanspreken en kan er enige hilariteit ontstaan. Nabespreking: welke methoden passen beter bij welke vragen?
- Diversiteit in onderzoeksidéntiteit: elk lid van een groepje krijgt een specifieke onderzoekersrol (interviewer, observator, experimentator, enquêteur ...) en dezelfde onderzoeksvraag (bv. Heeft humor meer effect dan shock in verkeerscampagnes? De verschillende onderzoekers proberen elkaar ervan te overtuigen dat hun methode de meest geschikte is.

EINDFASE

- Individuele toepassing: leerlingen keren terug naar hun eigen geformuleerde en inmiddels goed bevonden onderzoeksvraag en kiezen een methode die ze het meest geschikt vinden. Ze vullen de methode aan op hun placemat en motiveren hun keuze.
- Reflectie/exit-ticket: 'Vul de volgende zin op een betekenisvolle en voldoende diepgaande manier aan: 'Ik heb geleerd dat de keuze van een onderzoeksmethode belangrijke is omdat ... '
- Opdracht tegen les 4 in deze lessenreeks - **Van ideeënbus naar routeplan.**

LEES DE VERKEERSBORDEN! Interpretatie van de resultaten in relatie tot de initiële focus - conclusie(s) formuleren

Zoals een weggebruiker verkeersborden moet leren lezen om juist te reageren en bij te sturen, zo leren onderzoekers gegevens analyseren en interpreteren. Soms tonen de signalen dat je goed zit, soms dat je terug moet of andere afslag moet nemen. Alleen door de signalen correct te duiden, blijf je op koers of kan je tijdig remmen of even vertragen.

LESDOELEN

- Leerlingen leren gegevens analyseren en interpreteren met behulp van een kijkwijzer.
- Leerlingen herkennen en vergelijken kwantitatieve en kwalitatieve data in bronnen.
- Leerlingen controleren of hun voorlopige resultaten nog in lijn liggen met hun initiële focus en leren zo nodig bijsturen.

MOGELIJKE TUSSENDOELEN

- Leerlingen leren onderscheid maken tussen observatie – interpretatie – conclusie.
- Leerlingen oefenen in het herkennen van patronen, verbanden en tegenstrijdigheden in bronnen over hetzelfde onderwerp
- Leerlingen leren reflecteren op hun proces en de samenhang tussen vraag, methode en resultaten.

BENODIGDHEDEN

- Huiswerkopdracht “Van ideeënbus tot routeplan” - inspiratieplacemat (aan te vullen).
- Kijkwijzer observatie–interpretatie–conclusie
- Digitale tool voor visualisatie (Mentimeter, Padlet, Forms) of kaartjes/fiches voor speelse analyse.
- Virtuele bibliotheek - fragmenten uit bronnen waarin informatie gegeven wordt over de gehanteerde data, de manier waarop ze werden verwerkt en geïnterpreteerd en welke conclusies daaruit voortvloeien.

BEGINFASE

- Evaluatie huiswerk *Van ideeënbus naar routeplan*
  - Leerlingen brengen hun routeplan mee. In duo of trio geven de leerlingen feedback op elkaars routeplan op basis van enkele evaluatievragen: wat is helder, wat kan beter, welke hiaten vallen op/wat ontbreekt er nog?
  - Klassikaal worden kort enkele voorbeelden besproken: hoe duidelijk en haalbaar zijn de plannen?
- Introductie van twee contrasterende bronfragmenten (bv. kwalitatief versus kwantitatief; verschillende interpretaties en/of conclusies) - observeer op welke vlakken ze van elkaar verschillen, wat dat zou kunnen betekenen, wat je daaruit zou kunnen concluderen

MIDDENFASE

- In groepjes analyseren leerlingen een bronfragment met de kijkwijzer (observatie → interpretatie → conclusie).
- Groepen presenteren hun analyse. Klassikale bespreking: Wat zijn de sterktes en beperkingen van kwantitatieve en kwalitatieve data?
- Leerlingen passen dit inzicht toe op hun eigen verzamelde gegevens: markeren welke data kwantitatief/kwalitatief zijn en vullen hun placemat verder aan.
- Leerlingen bestuderen de opbouw en inhoud van enkele conclusies: welke informatie op welke plaats; wijze van formulering; terugkerend taalgebruik (bv. signaalwoorden), overeenkomsten in lengte, structuur e.d. Op basis van dit onderzoekje formuleren ze in hun groepje drie kenmerken waaraan een goed geschreven conclusie moet voldoen. De criteria van de verschillende groepjes worden verzameld en klassikaal vergeleken, besproken en eventueel aangevuld.

EINDFASE

- Focus-check:
  - Leerlingen formuleren een voorlopige conclusie op basis van de data die ze inmiddels hebben verzameld en volgens de gezamenlijk bepaalde kwaliteitscriteria.
  - Vervolgens leggen ze de conclusie(s) naast hun onderzoeksvraag en bepalen in welke mate de relatie tussen beide nog klopt: als het nog klopt, noteren ze op welke manier dat helpend is voor de voortzetting van hun ontwerpend onderzoek; klopt de relatie niet of niet helemaal, onderzoeken ze wat nodig is om bij te sturen (bv. onderzoeksvraag aanscherpen, extra vraag toevoegen, idee voor ontwerp aanpassen ...)
- Exit-ticket: leerlingen formuleren vatten de les samen in de vorm van een conclusie in één goed gestructureerde alinea.

Les 5. Rapporteren

GEEF JE RICHTING AAN! rapporteren en presenteren

Zoals een wegwijzer de juiste richting toont, zo delen onderzoekers hun bevindingen. Ze maken hun route zichtbaar in een verslag en geven met hun ontwerp richting aan hun publiek.

LESDOELEN

- Leerlingen verkennen verschillende manier om te rapporteren over hun onderzoeksproces en resultaten.
- Leerlingen vertalen hun onderzoeksinzichten in een eerste concept van een verkeerscampagne binnen een gekozen communicatieve context.
- Leerlingen maken een eerste ontwerp van hun rapportering in de vorm van een (wetenschaps)projectpitch.

MOGELIJKE TUSSENDOELEN

- leerlingen brengen structuur aan in de verzamelde info en gemaakte keuzes (uit de placemat, hun onderzoeksplan en voorbereidingen en verwerkingen) tot een samenhangend geheel.
- leerlingen overwegen welke informatie uit hun onderzoeks- en ontwerpproces relevant is voor het doel en het doelpubliek van een mondelinge presentatie.
- Leerlingen passen argumentatie- en presentatietechnieken toe.
- Leerlingen geven en ontvangen peerfeedback op inhoud en vorm van elkaars projectpitches.

BENODIGDHEDEN

- Verzamelde documentatie over het onderzoeksproces en ontwerp van de eigen verkeerscampagne: onderzoeksideeënplacemat van de leerlingen (aangevuld in les 1-4); het onderzoeksplan van de leerlingen; hun tussentijdse verwerkingsopdrachten (bv. een conclusie formuleren; kritische verwerking van bronnen e.d.)
- Voorbeelden van geslaagde pitches/campagnes (bv. korte filmpjes of affiches ...)
- Ontwerp- en presentatietools, zoals Canva, PowerPoint, TikTok, Instagram, Sway, AI-tools om video's te genereren
- Kijkwijzer voor peerfeedback (inhoud, beoogde effect (publiek overtuigen van de kracht van het campagneontwerp), onderbouwing van keuzes en vormgeving op basis van resultaten uit onderzoek ...)

BEGINFASE

- Terugblik: leerlingen brengen de verzamelde informatie samen in een vooraf gestructureerd onderzoeksverslag (platte tekst; doel: informatieverwerking - selecteren welke inzichten, bronnen, methodes en conclusies ze meenemen in hun eindproduct.
- Intro: doelgericht schrijven en spreken - belang van de vorm van de boodschap om de inhoud over te brengen

MIDDENFASE

- Modelling: toon twee voorbeelden (van tegengestelde kwaliteit) van de presentatie of pitch van een campagne en analyseer samen de kwaliteitscriteria voor een geslaagde mondelinge rapportering van een onderzoek - de basiscriteria voor effectieve communicatie (duidelijk, gepast, correct, aantrekkelijk) kunnen houvast bieden en in functie van deze specifieke opdracht worden geconcretiseerd: wat overtuigt?
- Leerlingen werken (in groep of individueel, afhankelijk van eerder gemaakte keuzes) hun projectpitch verder uit op basis van de verworven inzichten en door kritische reflectie en interactie
- Leerlingen formuleren een korte kernboodschap van maximaal 1 minuut; tegen een afgesproken moment werken ze toe naar een langere en afgeronde projectpitch.

EINDFASE

- vooruitblik: leerlingen vullen hun onderzoeksplan verder aan met de resterende stappen en to do's om hun presentatie af te werken.
- Reflectie: leerlingen verwoorden wat ze nog nodig hebben om hun voorlopige resultaat bij te sturen, en wat hen daarbij zou kunnen helpen: bv. in de vorm van een exit-ticket: evaluatie van zichzelf en het leer- en onderzoekstraject.